

Panait Istrati

VIAȚA LUI ADRIAN ZOGRAFI
BIROUL DE PLASARE

Editura Hoffman

DTP: Hoffman Design
Tipar: Hoffman Print
Coperta: Mircea Dumitrescu
Pe copertă: Nicolae Tonitza, *Tătăroaică în cerdac*

©Editura Hoffman, 2020, pentru prezenta ediție.

Această carte este protejată prin Copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

EDITURA HOFFMAN SRL
Fax: 0249 460 218
Tel: 0740.984.910
www.EdituraHoffman.com
www.EdituraHoffman.ro
www.LibrariaHoffman.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ISTRATI, PANAIT

Biroul de plasare / Panait Istrati. -
Caracal: Editura Hoffman, 2020
ISBN 978-606-46-1250-2

821.135.1

I

Trenul mixt l-a depus pe Adrian în București, într-una din serile lui aprilie 1904. Era un tren de săraci, compus numai din vagoane de clasa a III-a și vagoane de marfă. I-a trebuit mai mult de opt ore, ca să facă cei două sute douăzeci și ceva de kilometri care despart Brăila de București, străbătând o nesfârșită câmpie posomorâtă și tot părând că nu mai vrea să pornească după fiecare oprire prin haltele singuratice ale Bărăganului. Bietul tren!

Trecând pe lângă locomotiva istovită și asudată de opintiri, Adrian o privi cu milă: „Ai zice, gândi el, că și mașinile au suflet. Când le obosești rău, gem și ele tocmai ca ființele”.

I-ar fi plăcut să depene mai departe gândul acesta al mașinii-vită-de-trudă, al locomotivei-animă-de-tras, dar, în îmbrânceala de la ieșire, fața chinuită a unei țărănci îi aduse aminte de maică-sa și numaidecât se întristă. Iar îl dăscălise. Iar nu voise să-l lase să plece. N-a ascultat-o. Ca de obicei. Dar vorbele ei îl urmăreau: „Pleci, vii... Pleci îmbrăcat, te întorci gol... Cât o s-o mai ții așa? Ești om de douăzeci de ani și n-ai și tu, acolo, o meserie lămurită.

Faci toate meșteșugurile, dar pe niciunul ca lumea. Ce mai vorbă multă: nu faci nimic! Un leneș, asta-mi ești! Și-un bagabond!”

Adrian știa: pentru maică-sa, ca și pentru toată mahalaua, viața ca lumea era o viață asemenea aceleia a locomotivei-animal-de-tras. Ba el mai trebuia să se și însoare și să-și macine oasele între o familie nenorocită și un păcătos de atelier.

Nu! Asta nu! Mai bine vagabond! Mai bine de răsul lumii! Nu era el stăpân pe viața lui? De ce să i se impună sarcina unei familii și ocna unui atelier? Nu, nu! Lui îi plăcea să cutreiere lumea, să cunoască, să contemple. Asta era viața pe care o voia, chiar cu prețul tuturor sacrificiilor și tuturor suferințelor.

De altfel, o astfel de viață ducea și Mihail, care era nobil! Și exemplul acesta îi ajungea: era un exemplu măreț de voință, de viață independentă, contemplativă. Cu cinci ani mai mare decât el, Mihail oferea înțelegerii lui Adrian o experiență care îl ajuta pe acesta să-și controleze faptele în fiecare clipă, să deosebească ce e bine de ce e rău și ce e frumos de ce e urât, pe calea ce-și alesese.

„Na! tresări el. Mihail mă așteaptă în colțul Căii Griviței și eu l-am uitat ca un neghiob.”

Atât îl furaseră gândurile, încât se lăsase purtat în altă direcție de un val de muncitori agricoli, coborâți din același tren, jalnică turmă care venea să cerșească de lucru pe piața Capitalei, cu un leu jumătate și mâncare pentru ziua de lucru de paisprezece ore. Adrian, încurcat și de bagaj, se smulse cu greu dintre ei, făcându-și loc cu coatele și bombănind.

— Iată oameni fericiți de a putea întemeia o familie și a se tocni robi pe viață! exclamă el, cu scârbă. Eu, o soartă

ca asta? A, nu! Mai bine să ajung tâlhar sau să crap acum pe loc!

Bodogănea aproape cu glas tare. Mihail îl văzu de departe, veni fuga și-l întâmpină cu brațele deschise. Se îmbrățișară bărbătește, dar cu o căldură de amanți. Căci se iubeau mai mult chiar decât doi amanți.

— Haide mai întâi într-o cafenea, să-ți mai vii în fire puțin, zise Mihail. Pari cam furios. Ce te doare? Și îndreaptă-ți zdreanță aia de cravată; totdeauna o porți sucită! Dă-mi mie geamantanul.

Calmul pe care și-l impunea, în toate împrejurările acel mare nervos care era Mihail Mihailovici Kazanski, exercita o influență binefăcătoare asupra temperamentului puțin cam deșuchiat al lui Adrian. Încă o dată, vorba hotărâtă a rusului puse ordine în nervii tânărului său amic. Totuși, acesta nu se putu stăpâni să nu-și sublinieze proasta dispoziție, cu vorbe tari însoțite de gesturi largi.

— Ce mă doare? zise el, ridicând mâinile la cer. Ei bine, cățeaua asta de viață mă doare! Și cauza e mereu mama: vrea să fiu băiat model, după felul ei de a înțelege viața.

Mihail se opri, puse valiza jos, privi împrejur, își vârî mâinile în buzunarele hainelor și, despuindu-și fața de orice expresie, îl privi pe Adrian în albul ochilor. Apoi:

— Au să creadă trecătorii că ne certăm. Și știi bine că nu-mi place s-amestec pe nimeni în intimitatea mea. Așa că, uite: eu am s-o iau înainte cu geamantanul și tu ai să mă urmezi la zece pași, până îți vei înfrâna proastele apucături. Și porni iar în pas potrivit, cu valiza pe umărul drept.

Adrian fu repede cuprins de o cumplită părere de rău că și-a supărat marele amic. Ar fi primit bucuros două palme, numai ca Mihail să renunțe la cruda pedeapsă ce-i

administra. Dar știa că era inutil să deschidă gura. Față de recidivele lui Adrian, nobilul tătar era de o intransigență tătarească.

„Numai pe bivoli, i-a zis el odată, trebuie să-i împingi mereu din urmă cu beldia. Oamenii, și mai ales oamenii cu pretenție, trebuie să învețe repede cum să se poarte”.

Așa stând lucrurile, deși mâhnit din cale afară, Adrian a trebuit să se supună. Își urmă prietenul, cu capul plecat, ca un câine bătut. Întâmplarea aceasta supărătoare, ivită chiar în clipa în care se revedeau după o despărțire de un an, îl amărî peste măsură. Își făgădui, pentru a suta oară, să răscumpere noua imprudență, supraveghindu-și și mai de aproape firea impulsivă.

Pe Calea Griviței mișuna, încoace și încolo, sumedenie de norod; olteni gură-cască, salahori fără lucru, țărani speriați, țigani hoinari, bărbați și femei, toți cu picioarele goale și îmbrăcați în zdrențe. Multe femei purtau copii în brațe sau îi țarau după ele. La tot pasul, bruftuieli și înjurături. Cele mai nerușinate vorbe erau rostite în gura mare și fără sfială de nimeni. Adrian n-auzea și nu vedea nimic. Nu-l vedea decât pe Mihail. Se uita cu dragoste după el și căuta să nu-l piardă din ochi. Ar fi vrut să-l mângâie, să-și plimbe mâna pe spinarea prietenului scump, care-și boțea haina sub greutatea geamantanului ce-i strivea umerii.

De statură mijlocie și constituție mai mult slabă, Mihail înainta anevoie, mergând zigzagat printre pietonii care își făceau parcă toți o plăcere să-l îmbrâncească. Uneori îi tremurau picioarele, iar pălăria sta gata să-i cadă.

„Merit să fiu bătut”, își zicea Adrian, umilit.

Simțea o nevoie nestăpânită să alerge la Mihail, să-i sărute umerii, spinarea și să-i smulgă valiza din mână. Dar

ce dandana ar fi fost atunci! Prietenul lui nu i-ar fi iertat niciodată o asemenea „mascaradă”, cum numea el orice manifestație sentimentală deplasată.

Din fericire, chinul n-a fost lung. Mihail dispăru într-o cafenea. Adrian suspină ușurat. Luară loc la o masă așezată într-un colț retras, și imediat, rusul învălui cu o privire veselă pe tânărul încă năuc.

— Gata, zise el, s-a terminat! Nu mai vorbim despre asta. Cât despre cearta de-acasă, totdeauna ți-am spus: n-ai dreptate. Viața ta, ca și a mea, e viață de derbedeu. O mamă nu poate aproba așa ceva. Prin urmare, de ce o mai chinuiești, încăpățânându-te s-o faci să creadă că purtarea ta ar fi înțeleaptă? Nu este. Suntem nebuni.

Mihail tăcu, mirat de mutra cuminte și pocăită a lui Adrian. Amândoi, cu coatele sprijinite pe masă, își zâmbeau, față în față, ochi în ochi. Mihail purta acum barbă și mustață, o bărbuță și o mustăcioară roșcate, care nu se prea potriveau cu părul lui negru ca abanosul.

Adrian ar fi avut o poftă teribilă să-și descoasă prietenul despre Manciuuria și despre războiul ruso-japonez, de pe unde venea, după o ședere de opt luni, dar își puse pofta în cui. Ar fi făcut o nouă nesocotință, deoarece Mihail îi scrisese să nu vorbească la nimeni de acea călătorie, destul de misterioasă, ca de altfel toată persoana rusului, precum și originea lui, pentru care Adrian și-ar fi dat zece ani din viață ca s-o cunoască.

Localul în care intraseră era o cafenea de rând și grozav de zgomotoasă. Hamali și salahori, amestecați cu vagabonzi trăind din furțișaguri, deopotrivă de jechoși și de suspecti, urlau și gesticulau ca surzii. Adrian știa că Mihail alegea anume astfel de taverne, când voia să stea de vorbă în siguranță.

„Unde urlă toată lumea, poți urla și tu, zicea el”. Li se aduseră cafele. Aprinseră curioase țigări rusești, cu cartonul mai lung decât tutunul. Erau ultimele dintr-o cutie cumpărate la Odesa. Mihail le păstrase anume ca să-i ofere și lui Adrian. Acesta remarcă distincția manierelor prietenului său, vizibilă chiar și atunci când el nu făcea decât să fumeze sau să soarbă din cafea. Cuteză să obiecteze:

— Suntem nebuni, zici. Cu toate astea, viața noastră n-are nimic smintit: iubim natura, libertatea, artele. Suntem oare nebuni când preferăm aceste valori reale, falselor valori ale vieții burgheze? Vreau...

— Vrei! Nu știi ce vrei! îl întrerupse Mihail, cu o vioiciune care surprinse pe Adrian. Lasă la o parte ce vrei și privește ce poți să vrei și să ai și nu poți voi în același timp o mamă care se sacrifică pentru fiul ei și o libertate care-și râde de dragostea unei astfel de mame. Înțelegi? Este egoism sălbatic ce vrei tu. Apoi, s-o spunem curat: „valorile” pe care le proclamăm noi nu sunt, socotind bine, decât niște năzbâții... Libertate, natură, artă, gândire. Rahat! Toate la un loc nu fac cât un cămin duios, o trebușoară regulată și o sănătate doldora de optimism, valori reale pe care nu le poți avea când cutreieri lumea, cele mai adeseori flămând și dormind pe unde dă Dumnezeu. Nu mai tot vorbi de „valorile” astea. Le cunosc și le prea cunosc. Sunt sătul de ele până în gât.

Adrian se întristă.

— Poftim! făcu el. Credeam că, dimpotrivă, ți-s dragi. Ai sacrificat pentru ele, mi se pare, ceva mai mult decât un „cămin duios și o trebușoară regulată”. Și adăugă, în vreme ce Mihail, părăsindu-și brusc severitatea, îl privea zeflemitor, cu coada ochiului: Sunt, va să zică, pe o cale greșită! Cum

se face atunci că mă iubești, tocmai fiindcă sunt așa cum sunt? Și pentru ce n-ai rămas în lumea aceea de căminuri ultraduioase și de sănătăți care crapă de optimism? Nu vii de-acolo?

Mihail simți ca o arsură în inimă. Nu-i plăcea să i se amintească de trecut. I-o spusese asta lămurit lui Adrian, de atâtea ori. Și Adrian aducea acum în discuție nașterea lui. Nașterea aceasta, trecutul acesta, lumea din care venea, Mihail nu i le destăinuise, de altfel, niciodată. Cel mult dacă-i scăpase uneori câteva aluzii, amical indiscrete, în unele ceasuri de apăsătoare nostalgie. Dar, ușor putea să i se bănuiască originea nobilă, de către cel ce ar fi voit să-i observe firea aleasă și puterea caracterului, limbile pe care le vorbea și instrucția solidă care trăda pe omul superior, chiar în clipele când el se silea, prin câte o expresie sau câte un gest voit grosolane, să deruteze pe observator.

— Vezi tu, dragă Adrian, zise el cu melancolie în glas, tu ai moștenit de la maică-ta o onestitate plebeiană, multă sinceritate, o inimă bună – și astea ți-ar fi fost de-ajuns ca să fii fericit. Dar diavolul de tat-tu a stricat toată treaba, turnându-ți în sânge o mare porție de sensibilitate grecească și toată cutezanța piraților cefaloniți din care descindea. Așa că ai ieșit, cum se zice, fire de artist, adică țigan, adică un om care ar putea cu ușurință să-l spânzure și pe tat-sul! De altfel, în istoria voastră românească, mai toți domnitorii au ieșit cam dintr-un astfel de amestec și mai toți s-au suit pe tron, după ce mai întâi puneau să li se ucidă tații și să li se scoată ochii fraților mai mari. Pe urmă înălțau câte o mânăstire.

Adrian izbucni într-un hohot de râs.

— A, nu, fii pe pace! N-am să pun să te ucidă, nici să ți se scoată ochii!

— Asta nu; dar tot revenind la trecutul meu s-ar putea prea bine să mă faci într-o zi să înfund Siberia! Și acum să trecem la cele practice. Să vedem ce vom face la București.

Aprinseră iar țigări rusești și mai cerură două cafele. Mihail își întrebă prietenul, privindu-l răutăcios.

— Facem iar pungă comună?

De data asta se simți Adrian atins în inimă. Lăsa ochii în jos, apoi îi pironi rugători într-ai lui Mihail, ca pentru a nu mai stărui. Căci chestiunea aceasta își avea povestea ei.

Încă de la începutul idealei lor prietenii – mai întâi în plăcintăria lui kir Nicola din Brăila, apoi în vremea primei lor șederi la București – cei doi amici băgaseră de seamă că banul avea pentru ei o valoare foarte relativă. Nu numai că nu înțelegeau să și-l refuze unul altuia, la nevoie, dar le-ar fi fost aproape cu neputință să-l refuze chiar și vreunui necunoscut sau cine știe cărui tovarăș de mizerie, care ar fi venit în vreo seară la ei, să-și mărturisească strâmtorarea.

Așa că punga comună se impunea de la sine. La ce bun să-și închipuie că dispunea fiecare de banul lui, câtă vreme viețile lor erau una, câtă vreme niciunul dintre ei n-ar fi putut mânca știindu-l pe celălalt flămând.

Apoi, erau nedespărțiți. Uneori lucrau chiar împreună, pe la hoteluri, restaurante sau binale. Și fiindcă Adrian era de o risipă nesocotită, hotărâseră să fie casier Mihail. Și-a fost, într-adevăr, un casier foarte socotit. Timp de doi ani de zile a știut să administreze mizeria lor cu o măiestrie, în fața căreia Adrian nu putea decât să se închine, mai ales că de pe urma ei nici chiar „firea lui de artist” nu prea suferea. Deoarece Mihail, suflet gingaș, știa bine că mizeria

vagabonzilor e suportabilă numai cu condiția de-a o mai șperia din când în când cu câte un act de nebulie.

De aceea, în tristele și totuși voioasele lor săptămâni de șomaj, când simțea el că regimul pâinii cu scrumbie sau chiar al pâinii goale amenința cu explozia „căldării”, socotea că sosise momentul să mai dea drumul „supapei de siguranță”, adică să-i tragă un cheful.

Atunci, se duceau la o cârciumă, tocău doi lei, mai cheltuiau pe urmă vreun leu într-un șantan ca s-asculte muzică, să bea câte o cafea și să fumeze două „Regale”.

Uneori își dădeau frâu inimilor și li se întâmpla chiar să se îmbete.

Se întorceau după aceea în cocioaba lor, unde înainte de culcare, măsurau proporțiile dezastrului, și atunci începea iar să li se întunece sufletele.

Era totuși o viață frumoasă. Până într-o zi, când totul s-a stricat deodată și era să fie despărțirea definitivă a celor doi prieteni. Din vina lui Adrian, firește.

I s-a năzărit într-o zi lui Adrian, că de la o vreme muncea prea mult de unul singur ca să întrețină punga comună, pe când Mihail se plimba. Era adevărat. Mihail șoma de aproape două luni. Dar nu din vina lui. Totuși, Adrian, lăsându-se odată pradă unei mâinii, pe care a regretat-o apoi amarnic, și-a învinuit prietenul de lenevie. După ce i-a numărat pe masă, într-o sâmbătă seara, leafa toată, i-a zis moșicește:

— Na! Și de mâine nu mă mai duc la lucru. Cum îți place ție lenea, îmi place și mie. Am să fiu și eu... șomer, ca și tine! I-a spus astea, răsucind tacticos o țigare. Când a ridicat capul și s-a uitat, Mihail avea fața ca de mort. Adrian s-a înfricoșat: Te-am supărat rău?